

Hüseyin TOPUZ

ULUSLARARASI DENİZ TİCARİ TAŞIMACILIĞI
VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ **1923 - 1980**

İstanbul - 2010

Beta

Yayın No : 2287
İşletme-Ekonomi Dizisi : 366

1. Baskı – Ocak 2010 - İSTANBUL

ISBN 978 - 605 - 377 - 207 - 1

Copyright© Bu kitabın bu basısının Türkiye'deki yayın hakları BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş.'ye aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Beta Basım A.Ş.
Baskı - Cilt : Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Taksim Cad. Yoğurtcu Faik Sok. No: 3 Taksim Beyoğlu/İST.
(Sertifika No. 13723) (0-212) 249 40 60
Kapak Tasarım : Behiç Çetin - Gülgonca Çarpık

Beta BASIM YAYIM DAĞITIM A.Ş.
Himaye-i Etfal Sokak Talas Han No. 13-15
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel : (0-212) 511 54 32 - 519 01 77
Fax: (0-212) 511 36 50
www.betayayincilik.com

Babamın Aziz Hatırasına...

TOPUZ HÜSEYİN, Burdur/Bucaklı olan yazar 1967 yılında Diyarbakır’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Eskişehir Cumhuriyet lisesinde tamamladıktan sonra Atatürk Üniversitesi İİBF İktisat bölümünü bitirdi. Askerlik görevini Asteğmen olarak İzmir/E. Foça Amfibi Deniz Komando Tugayın da tamamladıktan sonra Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF’de Arş. Gör. olarak akademik hayatına başladı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümünde “Göller Bölgesinin Kalkınmasında Mermencilik Sektörü ve Sorunları” konulu tez çalışmasını tamamlayarak yüksek lisans derecesini aldı. İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü İktisat Tarihi ABD’de Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. İstanbul Üniversitesi İktisat Bölümü İktisat Tarihi ABD’de Doktorasını tamamladı. Doktora sonrası Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF İktisat bölümüne atandı. Yurt içinde ve yurt dışında yayınlanmış makaleleri bulunan yazar evli ve bir çocuk babasıdır.

ÖNSÖZ

Ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli bir fonksiyonu olan Uluslararası deniz ticari taşımacılığında doğru hedefleri seçebilmenin ve isabetli kararlar verebilmenin, önceden yapılmış araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi ve mevcut bilgi birikiminin kullanılması ile mümkündür. Ülkemiz ekonomisinin geliştirilmesi için uluslararası deniz ticareti gibi önemli bir döviz kazandıran imkânlarından yararlanmak ve bu yolda milli bir politika tespit etmek zorundayız.

Eserde temel bir araştırma sorusuna cevap vermek ve elde edilen cevap neticesinde Türkiye ekonomisinin uluslararası deniz ticari taşımacılığına, bugün ve geleceğe yönelik olarak ekonomik politik öneriler getirebilmek için kaleme alınmıştır. Temel problem Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bugüne, uluslararası deniz ticari taşımacılığının tarihsel gelişim süreci içinde, gelişmesinin önündeki en büyük engellerin ne olduğudur. Aynı zamanda paralel bir başka araştırma sorusu da bu sektörün Türkiye'nin millî geliri içindeki rolünün hangi düzeyde ve boyutta oluştuğudur. Bu temel sorulara cevap aranırken dünyadaki uluslararası ticari taşımacılıkta söz sahibi olan bazı yabancı ülkeler yanında Türkiye'nin konumunun ne olduğu sorusuna da cevap aramaya çalışılmıştır.

Çalışmamız için gerekli olan araştırma da karşılaştığımız en önemli sorun her yıl için sabit fiyatlarla safi deniz ticaret hacimlerine ulaşmaktı. Bunun için son derece meşakkatli bir yol izlenmiştir. Öncelikle Cari fiyatlarla safi ithalat ve ihracat rakamlarına ulaşmak gerekiyordu. Bu rakamlara ulaşmak için ise fiili ithalat ve fiili ihracat rakamlarından, her yılın kara hudutlarımız itibarıyla yapılan sınır taşımalarımız çıkartılarak ulaşılabilecekti. Bu amaçla TUİK arşivleri düzenli olarak taranmıştır. Ancak seneler itibarıyla tutulan istatistik yıllıkların da özellikle 1924–1934 arasında ki istatistik yıllıkları manyetik ortama aktarılacağı gerekçesiyle ulaşılabilmiştir. Kara Hudutlarımız itibarıyla yapılan sınır taşıma değerlerini elde etmek için TUİK Ankara ve İstanbul Bölge temsilciliğinin arşivlerinden, Ankara da Merkez Bankası ve Merkez Kütüphanesinden, İstanbul Üniversitesi İktisat Kütüphanesi ve İstanbul Ticaret Odası Kütüphanelerinden, çalışmamız için gerekli olan veriler seri olarak tamamlanabilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ihracat ve ithalatının hangi oranlarda Türk ve yabancı gemilerle yapıldığı hakkında TUİK yayınlarında bilgi mevcut değildir. Ancak bu yayınlarda mevcut uluslararası deniz istatistiklerini Türk ve yabancı gemilerle yüklenen ve boşaltılan eşya tonajı istatistiklerinden yararlanılmıştır. Araştırmalarımız da limanlarımızda gerçekleşen, 1950–1980 ara-

sında ki yıllar için hesaplanan, boşaltılan ve yüklenen mal miktarlarının Türk ve yabancı bayraklı gemiler arasındaki dağılımı ile 1963–1972 Yılları'na yönelik değişik kaynaklardan hesaplanan dağılım arasında birkaç yıl hariç çok fazla bir değişiklik olmadığı gözlemlenmiştir. 1923–1949 yılları arasındaki Türkiye'nin deniz yoluyla yaptığı ithalat ve ihracat taşımalarının, Türk ve yabancı bayraklı gemiler arasındaki dağılım yüzdeleri Dİ-E yayınlarında tutulmadığı için bu yıllar için en yakın olan son dört yılın ortalaması alınmıştır.

Çalışmamızda maddi ve manevi olarak desteği bulunanların teker teker zikredilmesi bizim için akademik bir borçtur. Her şeyden önce genç yaşta aramızdan ayrılan ama her anımda yüreğimde hissettiğim babam merhum Hv.Ast.sb. Ahmet Topuz'u minnet ve şükranla anarak çalışmamı onun aziz hatırasına atfediyorum. Yürütülen Çalışmamın her aşamasında benimle tüm zahmetleri paylaşan sevgili eşim Öğr. Gör. Meltem Topuz ve biricik canım kızım Egenaz'a duyduğum sevgi kelimelerin ötesindedir. Yine bilimsel çalışmalarım sırasında, en zor dönemlerimde beni maddi ve manevi olarak destekleyen kardeşim Hakan Topuz, Annem Gülser Topuz, Ablam Gülnur Uysal ile hukuki danışmanlığımı yapan, zor günlerimin vefalı eniştesi, Av. Süleyman Uysal'ın destekleri hiçbir zaman göz ardı edilmeyecek derecededir. Bilim yolunda ilerlerken en karamsar zamanlarımda beni motive eden ve bugünkü bilgi birikimi ve bilim insanı olgunluğuna ulaşmamda şüphesiz birçok hocamın da etkisi bulunmaktadır. Çalışmanın hazırlanması esnasında beni motive ederek çalışma ortamımın ve çalışma psikolojimin dinamik kalmasında rol oynayan, konunun tespit edilmesi, Planlanması ve değerlendirilmesi aşamalarında düşünceleri ile destek veren ve programı serbestçe oluşturmamı sağlayan sayın hocam Prof.Dr. Tefvik Güran'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Metnin Akademik ve bilimsel olarak incelenmesinde benimle aynı çabayı gösteren Prof.Dr. Hüseyin Özdeğer, Prof. Dr.Ahmet Tabakoğlu, Prof.Dr. Ahmet Kal'a Prof.Dr. Coşkun Çakır ve Prof.Dr. A.Mesud Küçükcalay hocalarımla engin bilgilerine ve şahısların'a hürmetim sonsuzdur. Metnin yazım hatalarının düzeltilmesinde, tabloların ve grafiklerin bilgisayar ortamında dizayn edilmesinde ise Yrd. Doç.Dr. Ş.Kamil Akar, Yrd. Doç.Dr. Ercüment Balcı, Arş.Gör. Yakup Akkuş, Arş.Gör. Kadir Yıldırım ve Arş.Gör. Sevinç Yaraşır'ın büyük katkıları vardır. Nihayet bu çalışmanın kitaplaşmasını sağlayan Beta Yayınları yönetim kurulu başkanı Sayın Seyhan Satar ve ekibine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Modern dönemlere gelindiğinde uluslararası deniz ticari taşımacılığı ülkelerin millî gelirlerini yaratan sektörler içinde önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Araştırmanın gelecekte bu konuda yapılacak olan çalışmalara temel oluşturması ve çok daha kapsamlı bilimsel araştırmalara bir ölçüde de olsa yol göstermesi başlıca dileğimizdir.

İstanbul/Beyazıt
Ocak 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
TABLOLAR LİSTESİ.....	XII
GRAFİK LİSTESİ	XV
KISALTMALAR	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E ULUSLARARASI DENİZ TİCARİ TAŞIMACILIĞI

1.1. Osmanlı Öncesi Türklerde Denizcilik, Selçuklu ve Anadolu Beylikler Dönemi...5	
1.1.1. Selçuklu Dönemi	5
1.1.2. Anadolu Beylikler Dönemi	7
1.2. Osmanlı Dönemi Deniz Ticareti ve Deniz Taşımacılığı.....10	
1.2.1. Kuruluşundan 1800'e Kadar Osmanlı Deniz Ticari Taşımacılığı.....10	
1.2.1.1. 1300-1700 Dönemi.....	10
1.2.1.2. 1700-1800 Dönemi.....	17
1.3. Kapitülasyonlar ve Osmanlı Denizciliği.....20	
1.3.1. Kapitülasyonların Ekonomiye ve Denizciliğe Etkileri	20
1.3.2. Kapitülasyonların Kaldırılmasına Dair Girişimler ve Denizciliğe Etkileri	24
1.4. Osmanlı Dönemi Limanları	25
1.4.1. İstanbul Limanı.....	25
1.4.2. İzmir Limanı.....	27
1.4.3. Diğer Limanlar	29
1.4.3.1. Trabzon Limanı.....	29
1.4.3.2. Samsun Limanı	31
1.4.3.3. İskenderun Limanı	32
1.4.3.4. Mersin Limanı.....	33

1.5.	Yenileşme Döneminden Cumhuriyet'e Osmanlı Deniz Ticari Taşımacılığı	34
1.5.1.	Bahriye Nezareti ve Bahriye Meclisinin Kuruluşu	38
1.5.2.	Osmanlı Deniz Taşımacılığında Özel Teşebbüse Ait Gemicilik İşletmeleri	40
1.5.2.1.	Şirket-i Hayriye (1853–1945)	40
1.5.3.	Osmanlı Deniz Taşımacılığında Kamuya Ait Gemicilik İşletmeleri	42
1.5.3.1.	Fevaid-i Osmaniye Şirketi (1843-1870).....	42
1.5.3.2.	İdare-i Aziziye (1870–1878)	46
1.5.3.3.	İdare-i Mahsusa (1878–1909)	47
1.5.3.4.	Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi (1910–1923).....	48
1.6.	XIX. Yüzyılda Osmanlı Limanlarından Gerçekleşen Ticaret Hacmi.....	50
1.6.1.	Osmanlı İmparatorluğunun Beş Büyük Limandan Yaptığı İhracat.....	51
1.6.2.	1878–1894 Arası İthalat ve İhracatın Kıymeti ve Alınan Gümrük Vergisi Miktarları.....	52
1.6.3.	(1888-1897) Osmanlı Limanlarına Ticaret Eşyası ve Saire Nakleden Sefai'nin Miktarı	53
1.6.4.	1897 Senesi Osmanlı İmparatorluğuna Eşya ve Saire Nakleden Yabancı Sefainin Milliyeti ve Gemi Sayıları	54
1.6.5.	1897 Senesi Osmanlı Limanlarında Mevcut Osmanlı Sancağı Taşıyan Toplam Sefain (Gemi) ve Kayık ve Sairenin Miktarı	55
1.6.6.	Osmanlı'nın Son Dönemlerinde, İstanbul ve İzmir Liman Hareketleri.....	56
1.6.6.1.	İzmir Liman Hareketleri.....	56
1.6.6.2.	İstanbul Liman Hareketleri.....	58
1.6.7.	Osmanlı İstatistiklerindeki Verilere Göre Osmanlı Dış Ticareti (1878–1913)	61
1.6.7.1.	Yirminci Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğunun İthalat ve İhracat Yaptığı Uluslar ve Mal Çeşitleri (1907-1911)	63
1.6.7.2.	Osmanlı'nın Son Dönem de Deniz Ticaretinin Geliştirilmesine Yönelik Layihalar	66
1.6.8.	Osmanlı Son Dönem Deniz Ticaret Filosu ve Taşıma Kapasitesi	67
1.7.	19. Yüzyılın İlk Yarısı (1823) Yılı İstanbul Limanı ve Diğer Limanlarımız Arasında ki Bir Haftalık Deniz Ticari Taşımacılığının Analizi.....	69
1.7.1.	Liman Hareketleri.....	70
1.7.1.1.	İstanbul Limanından Çıkan Gemiler	70
1.7.1.2.	İstanbul Limanına Giren Gemiler	72
1.7.1.3.	Marmara ve Ege Denizinden, İstanbul Limanına Giren ve Çıkan Gemilerin Uğradığı Limanların Envanteri.....	74
1.7.1.4.	Karadeniz'den, İstanbul Limanına Giren ve Çıkan Gemilerin Uğradığı Limanların Envanteri.....	74

1.7.2. Döneme Ait Gemilerin Taşıdığı Yükler	74
1.7.3. Gemi Çeşitleri ve Mürettebat	82
1.8. Yabancı Bandıralı Gemiler Açısından İstanbul Liman Hareketleri (1848-1851)....	87
1.8.1. İstanbul Limanına Gelen Yabancı Bandıralı Gemiler ve Toplam Bandıra İçinde Ulusların Payları (1848-1851).....	87
1.9. İstanbul Limanına Giren ve Çıkan Osmanlı ve Yabancı Bandıralı Gemilerin Liman Hareketleri (1899- 1908).....	95

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ

ULUSLARARASI DENİZ TİCARİ TAŞIMACILIĞI

2.1. Cumhuriyetin Devraldığı Yapı.....	105
2.1.1. Cumhuriyet Dönemi Deniz Taşımacılığında Özel Teşebbüse Ait Gemicilik İşletmeleri	107
2.1.2. Cumhuriyet Dönemindeki Kamuya Ait Gemicilik İşletmeleri	110
2.1.2.1. Türkiye Seyrisefain İdaresi Umum Müdürlüğü (6.12.1923–30.6.1933)	111
2.1.2.2. Denizyolları, Akay ve Fabrika ve Havuzlar İşletmeleri (1933–1937)	113
2.1.2.3. Denizbank (1938–1939)	114
2.1.2.4. Devlet Denizyolları İşletmesi (1939–1944)	116
2.1.2.5. Devlet Denizyolları ve Limanları İşletmesi Umum Müdürlüğü (1944–1952)	118
2.1.2.6. Denizcilik Bankası T.A.Ş. (1952–1983)	119
2.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Denizcilik Politikaları	124
2.2.1. Kapitülasyonların Kaldırılması	125
2.2.2. İzmir İktisat Konferansı ve Denizciliğimiz.....	126
2.2.3. Lozan Konferansı ve Denizciliğimiz (24 Temmuz 1923).....	129
2.2.4. Limanlar Kanunu ve Denizciliğimiz	134
2.2.5. Kabotaj Kanunu ve Deniz Ticari Taşımacılığımız	135
2.3. Planlı Dönem Öncesi Cumhuriyet Dönemi Hükümet Programlarında Belirlenen Denizcilik Politikaları	141
2.3.1. İcra Vekilleri Heyetlerinin Hükümet Programlarında Denizcilik ve Deniz Ulaştırması (3 Mayıs 1920–28 Ekim 1923)	142
2.3.2. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Kurulan Hükümetlerin Programlarında Denizcilik ve Deniz Taşımacılığı (29 Ekim 1923-11 Kasım 1938).....	143
2.3.2.1. Okyar Hükümeti (22.11.1924–3.3.1925)	144
2.3.2.2. İnönü Hükümetleri (I,II, III, IV, V,VI, VII 6 Mart 1924–22 Kasım 1924, 3 Mart 1925–1 Kasım 1937).....	144
2.3.2.3. Birinci Bayar Hükümeti (1 Kasım 1937-11 Kasım 1938).....	146

2.3.3.	İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemindeki Hükümet Programlarında Denizcilik ve Deniz Taşımacılığı Politikaları (11 Kasım 1938–21 Mayıs 1950).....	148
2.3.4.	Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in Başbakan Olduğu Dönemde Hükümetlerin Denizcilik Politikaları (22.5.1950–27.5.1960) ..	151
2.4.	Beş Yıllık Kalkınma Planları Döneminde Denizcilik Politikaları	152
2.4.1.	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Dönemi Denizcilik Politikaları (1963-1967) ..	153
2.4.2.	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Dönemi Denizcilik Politikaları (1968-1972)...	157
2.4.3.	Üçüncü Beş yıllık Kalkınma Dönemi Denizcilik Politikaları (1973-1978) ..	160
2.5.	1923-1957 Dönemi Milli Ticaret Filomuzun Büyümesine Yönelik Rakamlar ve 1929 Yılı ile 1957 Yılındaki Milli Ticaret Filomuzun Şirketler Bazındaki Karşılaştırmaları	163
2.5.1.	Türk Ticaret Filosunun 1939 Yılı Başındaki Durumu İle 1947 Yılı Başındaki Durumunun Karşılaştırılması	168
2.5.2.	Dünyanın Önde Gelen Ülkelerinin Filo Tonajları ile Türkiye'nin Filo Tonajları Açısından Karşılaştırılması (1948–1956)	169
2.6.	Türk Ticaret Filosundaki Kamu ve Özel Sektöre Ait Yük Gemileri (1963-1973) ..	171
2.7.	Türk Deniz Ticaret Filomuzun Son Dönem Gelişimi (1970–1980).....	173

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ ULUSLARASI DENİZ TİCARİ TAŞIMACILIĞININ TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

3.1.	Tanıtım ve Kavramlar	177
3.1.1.	Uluslararası Taşımacılık da Ton ve Tonaj Kavramları.....	178
3.1.1.1.	Deplasman Tonilatosu (Maimahreç-Displacement Tonnage or Tonnes).....	178
3.1.1.2.	Gross Tonilato (Gross Tonnage).....	179
3.1.1.3.	Net Tonilato (Nett Tonnage).....	179
3.1.1.4.	Dedveyt ton (Deadweight Tonnes).....	179
3.2.	Dünya Deniz Taşımacılığındaki Gelişmeler ve Dünya Ticaret Filosu	180
3.2.1.	Dünya Deniz Taşımacılığındaki Gelişmeler.....	180
3.2.2.	Dünya Deniz Ticaret Filosundaki Gelişmeler	183
3.3.	Türkiye'nin Uluslararası Deniz Taşımacılığındaki Gelişmeler ve Türk Deniz Ticaret Filosu	185
3.3.1.	Uluslararası Deniz Taşımacılığımızdaki Gelişmeler	185
3.3.2.	Türk Deniz Ticari Filosundaki Gelişmeler ve Yapısal Analizi.....	186
3.4.	Türkiye'de Deniz Yoluyla Yük Taşımacılığı	194
3.4.1.	Kabotaj Taşımacılığı.....	194
3.4.2.	Uluslararası Taşımacılık	194

3.5. Türk Deniz Yolu Taşımacılığının Dış Ticaretteki Gelişimi (1950–1980).....	195
3.5.1. Türk ve Yabancı Bayraklı Gemilerle Yapılan Taşımalar	200
3.6. Deniz Ticari Taşımacılığının Türkiye Ekonomisine Katkıları	202
3.6.1. Ödemeler Dengesine Katkısı.....	204
3.6.2. Döviz Girdisi ve Döviz İkamesi Sağlamaya Yönelik Katkısı	204
3.6.3. İstihdama Olan Katkısı.....	205
3.7. Uluslararası Deniz Taşımacılığı İçindeki Navlun Getirilerinin Türkiye Ekonomisine Katkılarına Yönelik Bir Analiz.....	206
3.8. Türkiye’de Uluslararası Deniz Taşımacılığına Yönelik Sorunlar ve Gelecek İçin Çözüm Önerileri.....	221
SONUÇ.....	227
KAYNAKÇA	237
EKLER.....	255
Ek-1: 13 Mart / 12 Nisan 1899 Akdeniz’den İstanbul’a Giren Gemiler	257
Ek-2: 13 Mart / 12 Nisan 1899 İstanbul’dan Akdeniz’e Giren Gemiler	258
Ek-3: 13 Ekim / 12 Kasım 1899 İstanbul’dan Çıkan Akdeniz’e Giren Gemiler.....	260
Ek-4: 13 Ekim / 12 Kasım 1899 Akdeniz’den Çıkıp İstanbul’a Giren Gemiler	262
Ek-5: 14 Ocak / 13 Şubat 1901 Akdeniz’den Gelip İstanbul’a Giren Gemiler.....	263
Ek-6: 14 Ocak / 13 Şubat 1901 İstanbul’dan Çıkan Akdeniz’e Gelen Gemiler.....	264
Ek-7: 14 Şubat / 13 Mart 1907 Akdeniz’den Gelip İstanbul’a Giren Gemiler.....	265
Ek-8: 14 Şubat / 13 Mart 1907 İstanbul’dan Çıkan Akdeniz’e Giden Gemiler	267
Ek-9: 14 Nisan / 13 Mayıs 1908 Akdeniz’den Gelip İstanbul Limanına Giren Gemiler	269
Ek-10: 14 Nisan / 13 Mayıs 1908 İstanbul’dan Çıkıp Akdeniz’e Giden Gemiler	270
Ek-11: Uluslararası Deniz Ticari Taşımacılığımız ve Navlun Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı.....	271
Ek-12: 1 Temmuz 1926 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi’nin Kabotajın Başlamasını Duyduğu Haber	273
Ek-13: 1838 Ticaret Sözleşmesi Metni	274

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1:	Fevaid-i Osmaniye'nin İlk Dönemlerinde Osmanlı Limanlarına Gelen Gemi Sayısı (1841-1849)	44
Tablo 1.2:	19. Yüzyılda Önemli Osmanlı Limanlarında Gerçekleşen Ticaret Hacmi ..	51
Tablo 1.3:	Anadolu'dan İhracatta Beş Büyük Liman: İzmir, Trabzon, Samsun, Mersin ve İskenderun (1819-1912 Yıllık Ortalamalar, İngiliz Sterlini Olarak).....	52
Tablo 1.4:	İthalat ve İhracatın Kıymetiyle Alınan Verginin Miktarı (1878-1894).....	53
Tablo 1.5:	Osmanlı Limanları'na Ticârî Eşya Taşıyan Gemi Sayısı (1888 - 1897) ..	54
Tablo 1.6:	Osmanlı İmparatorluğu'na Eşya ve Saire Nakleden Yabancı Gemi Sayıları (1897)	55
Tablo 1.7:	Osmanlı Limanları'nda Osmanlı Sancağı Taşıyan Gemi ve Kayıkların Sayısı (1897).....	56
Tablo 1.8:	İzmir Limanı'nda 19. Yüzyılda Gemi Giriş Çıkışları (1863-1888)	57
Tablo 1.9:	Tüm Limanlar İçerisinde İstanbul Limanı'nın Payı (1000 Ton Olarak) ..	60
Tablo 1.10:	Osmanlı Dış Ticaretinin Gelişimi (1878-1913).....	62
Tablo 1.11:	I. Dünya Savaşı'ndan Önce Türkiye Limanlarına Kayıtlı ve Türk Sancağı Taşıyan Gemi ve Deniz Vasıtaları	68
Tablo 1.12:	I. Dünya Savaşı'nda Kaybedilen Türkiye Limanlarına Kayıtlı ve Türk Sancağı Taşıyan Gemi ve Deniz Vasıtaları	68
Tablo 1.13:	İstanbul'dan Çıkan Gemilerin Karadeniz'de Gittiği Limanların İsimleri ve Liman Hareketleri (1823).....	70
Tablo 1.14:	İstanbul'dan Çıkan Gemilerin Marmara ve Ege Denizinde Gittiği İskelelerin İsimleri ve Liman Hareketleri (3-9 Mart 1823).....	71
Tablo 1.15:	Karadeniz'deki Limanlardan İstanbul'a Giren Gemilerin Liman Hareketleri (1823).....	72
Tablo 1.16:	Marmara ve Egedeki Limanlardan İstanbul'a Giren Gemilerin Liman Hareketleri (3-9 Mart 1823).....	73
Tablo 1.17:	Marmara, Ege Denizi ve Karadeniz'den Gelip, İstanbul'a Giden Gemilerin 1 Haftada İstanbul'a Taşdığı Mal Çeşitleri, Geldikleri Limanlar, Gemi Türleri ve Tayfa Sayıları (3-9 Mart 1823)	76
Tablo 1.18:	İstanbul'dan Çıkan Karadeniz'e Giden Gemilerin 1 Haftada Karadeniz'deki Limanlara Taşdığı Mal Çeşitleri, Gidilen Limanlar, Gemi Türleri ve Tayfa Sayıları (3-9 Mart 1823)	81
Tablo 1.19:	İstanbul'dan Çıkıp Marmara ve Ege Denizi'ne Giden Gemilerin 1 Haftada Limanlara Taşdığı Mal Çeşitleri, Gidilen Limanlar, Gemi Türleri ve Tayfa Sayıları (3-9 Mart 1823).....	81

Tablo 1.20:	İstanbul'dan Çıkıp Karadeniz'e Giden Gemi Türleri, Sayısı, Tayfa Sayısı ve Uyuğu (3-9 Mart 1823).....	83
Tablo 1.21:	İstanbul'dan Çıkıp Marmara ve Ege Denizine Giden Gemi Türleri, Sayıları, Tayfa Sayısı ve Uyuğu (3-9 Mart 1823).....	84
Tablo 1.22:	Marmara ve Egeden İstanbul'a Giren Gemi Türleri ve Sayısı (3-9 Mart 1823).....	84
Tablo 1.23:	Karadeniz den İstanbul'a Giren Gemi Türleri ve Sayısı (3-9 Mart 1823).....	85
Tablo 1.24:	İstanbul'dan Çıkıp Marmara ve Ege Limanlarına Giren, Marmara, Ege ve Karadeniz'den Çıkıp İstanbul Limanı'na Giren gemiler (3-9 Mart 1823)	86
Tablo 1.25:	İstanbul Limanı'na Gelen Yabancı Bandıralı Gemiler (13 Mayıs / 12 Haziran 1848).....	88
Tablo 1.26:	İstanbul Limanı'na Gelen Yabancı Bandıralı Gemiler (15 Temmuz / 12 Ağustos 1849).....	90
Tablo 1.27:	İstanbul Limanı'na Gelen Yabancı Bandıralı Gemiler (15 Aralık 1850/12 Ocak 1851).....	92
Tablo 1.28:	İstanbul Limanı'na Gelen Yabancı Bandıralı Gemiler (14 Ocak / 12 Şubat 1851).....	94
Tablo 2.1:	D.B.Deniz Nakliyatı T.A.Ş.'nin Navlun Gelirleri (Yıllar İtibariyle).....	123
Tablo 2.2:	Toplam Taşıt Yatırımları İçinde Deniz Taşıtlarına Yapılan Yatırım	155
Tablo 2.3:	Türk Deniz Ticaret Filosu Gelişimi (DWT) (% Bir önceki yıla göre artış azalış)	156
Tablo 2.4:	Deniz Yoluyla Taşınan İhracat ve İthalat Mallarının Türk ve Ecnebi Gemileriyle Taşınan Miktarını Gösterir Cetvel (1963-1967).....	157
Tablo 2.5:	Türk Deniz Ticaret Filosu Gelişimi(DWT) (% Bir önceki yıla göre artış azalış)	158
Tablo 2.6:	Deniz Yoluyla Taşınan İhracat ve İthalat Mallarının Türk ve Ecnebi Gemileriyle Taşınan Miktarı (1968-1973).....	159
Tablo 2.7:	Türk Deniz Ticaret Filosu Gelişimi (DWT) (% Bir önceki yıla göre artış azalış)	161
Tablo 2.8:	Üçüncü Plan Döneminde Dış Hatlar Yük Taşımada Gelişmeler	162
Tablo 2.9:	Millî Ticaret Filomuzun İnkişafına Dair Rakamlar	164
Tablo 2.10:	Millî Filonun Firma İtibarıyla Mevcudu (1929).....	166
Tablo 2.11:	Millî Filonun Firma İtibarıyla Mevcudu (1957).....	167
Tablo 2.12:	Millî Ticaret Filomuzun Kapasitesi (1935-1960).....	167
Tablo 2.13:	Türk Ticaret Filosu 1939-1947 Ton (DWT).....	168

Tablo 2.14:	Başlıca Memleketlerin Filo Tonajı (1946-1956) 1000 Gros Ton	170
Tablo 2.15:	Türk Ticaret Filosundaki 2500 DWT Üzerindeki Yük Gemileri (1963-1973).....	172
Tablo 3.1:	Dünya Ticaretinin 5'er Yıllık Ortalama Artış Hızları.....	180
Tablo 3.2:	Ülkelere Göre Dünya Deniz Ticaret Filolarındaki Gelişme (Bin GRT.) ..	181
Tablo 3.3:	Dünya Deniz Ticaret Filosunun Gelişmesi (1955-1982).....	184
Tablo 3.4:	Sahipleri İtibariyle 18 ve Yukarı Gross Tonilatoluk Gemiler (1933-1974) ..	187
Tablo 3.5:	Türk Deniz Ticaret Filosu ve Başlıca Ülkelerin Ticaret Filoları (1924–1971)	190
Tablo 3.6:	Türkiye'nin Denizyolu Dış Ticaretine İlişkin Rakamlar (1950-1980) ...	196
Tablo 3.7:	Taşıma Sistemleri Maliyetleri	203
Tablo 3.8:	Sabit ve Cari Fiyatlarla Gayri Safi Millî Hâsıla TL, (000.000)	209
Tablo 3.9:	Türkiye'nin Denizyolu İle Yaptığı Net Dış Ticareti ve Sabit Fiyatlarla Safi Deniz Ticaret Hacmi (1926–1980)	211
Tablo 3.10:	İthalat ve İhracat Taşımalarımız İçin Ödenen Navlun Bedellerinin GSMH İçindeki Oranı (1926-1980)	215

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.1:	Beş Büyük Liman İçerisinde İstanbul Limanının Nakliyatta Aldığı Pay (1000 ton olarak) (1909 / 1910)	61
Grafik 1.2:	Osmanlı Devleti'nin En Çok İthalat Yaptığı 5 Ülke (Bin Altın Lira Hesabı İle) (1907-1911)	63
Grafik 1.3:	Osmanlı Devleti'nin En Çok İhracat Yaptığı 5 Ülke (Bin Altın Lira Hesabı İle) (1907-1908)	64
Grafik 1.4:	Osmanlı Devleti'nin En Çok İhracatını Yaptığı 5 Mal (Bin Altın Lira Hesabı İle) (1907-1911)	65
Grafik 1.5:	Osmanlı Devleti'nin En Çok İthalatını Yaptığı 5 Mal (Bin Altın Lira Hesabı İle) (1907-1911)	65
Grafik 1.6:	Toplam Bandıra İçinde Ulusların Payı (13 Mayıs-12 Haziran 1848).....	89
Grafik 1.7:	Toplam Bandıra İçinde Ulusların Payı (15 Temmuz / 12 Ağustos 1849).....	91
Grafik 1.8:	Toplam Bandıra İçinde Ulusların Payı (15 Aralık 1850 / 12 Ocak 1851)....	93
Grafik 1.9:	Toplam Bandıra İçinde Ulusların Payı (14 Ocak / 12 Şubat 1851).....	94
Grafik 1.10:	Akdeniz den İstanbul'a Giren Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (13 Mart / 12 Nisan 1899)	96
Grafik 1.11:	İstanbul'dan Akdeniz'e Giden Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (13 Mart / 12 Nisan 1899)	97
Grafik 1.12:	İstanbul'dan Çıkıp Akdeniz'e Giden Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (13 Ekim / 12 Kasım 1899).....	97
Grafik 1.13:	Akdeniz den Çıkıp İstanbul'a Giren Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payı (13 Ekim / 12 Kasım 1899)	98
Grafik 1.14:	Akdeniz'den Gelip İstanbul'a Giren Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (14 Ocak / 13 Şubat 1901).....	98
Grafik 1.15:	İstanbul'dan Çıkıp Akdeniz'e Gelen Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (14 Ocak / 13 Şubat 1901).....	99
Grafik 1.16:	Akdeniz'den Gelip İstanbul'a Giren Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (14 Şubat / 13 Mart 1907)	100
Grafik 1.17:	İstanbul'dan Çıkıp Akdeniz'e Giden Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (14 Şubat / 13 Mart 1907)	100
Grafik 1.18:	Akdeniz'den Gelip İstanbul'a Giren Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (14 Nisan / 13 Mayıs 1908)	101
Grafik 1.19:	İstanbul'dan Çıkıp Akdeniz'e Giden Gemilerin Toplam Bandıra İçindeki Payları (14 Nisan/13 Mayıs 1908)	102
Grafik 2.1:	Millî Ticaret Filomuzun Gelişimi	165

Grafik 2.2: Türk Ticaret Filosundaki Kamu Sektörüne Ait Kuru Yük Gemisi (1963-1973)	172
Grafik 2.3: Türk Ticaret Filosundaki Özel Sektöre Ait Kuru Yük Gemisi (1963-1973).....	173
Grafik 3.1: Türk Ticaret Filosunun (1933-1974) Yılları Arasındaki Hususi ve Devlet Sektörü Açısından, Sayı ve Groston Olarak Değişim Grafiği ...	188
Grafik 3.2: Deniz Ticaret Filomuzun Gelişim Seyri (1924-1971)	191
Grafik 3.3: Limanlarımızdan Yüklenen ve Boşaltılan Yükün Türk ve Yabancı Bandıralı Gemiler Tarafından Taşıma Yüzdesi	199
Grafik 3.4: Dış Ticaret Hacmi İçinde Türk ve Yabancı Gemilerin Taşıma Yüzdeleri ..	201
Grafik 3.5: İhracat, İthalat ve İhracat-İthalat Taşımalarının Toplam Navlun Bedellerinin GSMH İçindeki Oranı (%)	216

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ae	: Aynı Eser.
Age	: Adı geçen eser.
Agm	: Adı geçen makale
ASK	: Askeriye
AŞ	: Anonim Şirketi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız.
CİF	: Cost, Insurance, Freight
Çev.	: Çeviren
D.B.	: Denizcilik Bakanlığı
D.L.H.	: Devlet Limanları ve Hava Meydanları
D.P.T.	: Devlet Planlama Teşkilatı
D.W.T.	: Deadweight
D.HMK.	: Bab-1 Defteri Haremeyn Mukaatası Kalemî
D.MMK. İGE.	: Bab-1 Defteri Maden Mukaatası Kalemî İstanbul Gümrüğü Eminliği
EÜ	: Ege Üniversitesi
Ed	: Editör
FOB	: Free on Board
GRT	: Gross Tonilato
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
Haz.	: Hazırlayan
Hk.	: Hakkında
ICAO	: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
İDO	: İstanbul Deniz Odası

XVIII

İTO	: İstanbul Ticaret Odası
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LHD	: Liman Hareket Dairesi
Lmt. Şti.	: Limitet Şirketi
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
MAD	: Maliyeden Müdevver Defterler
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
San	: Sanayi
TAO	: Türkiye Anonim Ortaklığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDİ	: Türkiye Denizcilik İşletmeleri
TL	: Türk Lirası
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
Ty	: Basım tarihi yok.
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vd	: ve diğerleri
YPRK	: Yıldız Perakende Hariciye